

LIBERAN

UNGDOM

#2011:4

**TEMA: BESÖK PÅ
SAMHÄLLET'S BAKSIDA**

Nu tändas tusen juleljus

Julen är den perfekta avrundningen på året. Det är också på många sätt den perfekta högtiden. När det är som mörkast finns den där som en värmande ljuspunkt. Hela släkten samlas. Vi äter och dricker gott. Trots stressen över julbord och julklappar har vi ändå tid för varandra. Man kan samla inspiration inför det nya året. Det är också en tid för eftertanke och lugn.

Alla skulle dock inte beskriva julen i sådana positiva ordalag. För den som av en eller annan anledningen är ensam eller sjuk är julen en särskilt plågsam tid. Ensamheten och utsattheten blir tydligare när den kontrasteras mot andras gemenskap och jullycka.

Julen har av tradition varit en tid när vi ska vara extra måna om varandra. Inte bara om de som står oss nära, utan även främlingar. I det gamla bondesamhället betydde det otur att inte bjuda kringresande och fattiga på mat i juletid. Folk skänker aldrig så mycket till välgörande ändamål som under julen. Det är heller inte så konstigt att Karl-Bertil Jonssons julafton är ett av julens populäraste program.

Vi har i det här numret granskat det som ibland brukar kallas ”samhällets baksida”. När julen står för dörren kan det vara värt att påminna om att allting inte är frid och fröjd i vårt avlånga land. Det finns många människor som är utsatta och lider.

I ett starkt reportage beskriver Joakim Rönnbäck situationen för de hemlösa i landets större städer. Bawar Ismail skriver om barnhemsbarnen då och nu, ett ämne som varit mycket aktuellt under hösten. Thea Andersson tecknar bilden av en dysfunktionell psykiatri, där människor får piller istället för vård. Och Emma Söderberg Majanen undersöker vad som egentligen bör vara kriminalvårdens uppgift.

Missa inte heller porträttet av ekonomiprofessorn och författaren Micael Dahmén, som precis gett ut en bok om vårt förhållande till mord och mördare. Vi bjuder i det här numret också på en lista över jultraditioner som kanske är värda att återupplivas.

Från oss alla, till er alla – en riktigt god jul!

Jakob Nyström, redaktör

Vad är bäst med julen?

FOLKET:

Marina Walström:

Det bästa med julen är möjligheten att umgås helt analogt med mina barn. Vi brukar blannat spela TP varje jul.

Marie-Jeanette Bergvall:

Det bästa med julen är att vara ledig, ha tid att umgås med familjen och att tända ljus överallt för att komma ifrån mörkret en stund.

Erik Bolin:

Jag träffar oftast stora delar av min familj som inte bor Sverige, men har inte heller några stora förväntningar på hur stor och häftig julen ska eller bör vara.

ADAM:

”Bör integrationspolitiken avskaffas?” tänker jag en dag när jag sitter på tåget. Det kan tyckas vara en konstig tanke från en person som talat så mycket om just ”integrationspolitik”. Det finns dock problem, ur ett liberalt perspektiv, med en politik som är specifik för vissa grupper – i det här fallet invandrare. Utpekandet av integrationen som ett problemområde riskerar att förstärka känslan av utanförskap, inte minska den.

Vi måste som liberaler alltid ifrågasätta om mer politik på ett visst problemområde nödvändigtvis gör nytta. Det är inte alltid mer politik som är botemedlet – ofta är det raka motsatsen. Politiken behöver inte alltid vara den naturliga vägen att gå för liberaler. Tilltron till att den spontana ordningen i samhället (fikonspråk för ”människor som helt enkelt lever”) löser saker måste finnas i grunden. Vi kan heller aldrig lita på att socialister och nationalister kommer till den här insikten.

Politiken ska finnas där den behövs, inte existera för sin egen skull. Låt oss i synnerhet inte glömma det när vi själva sitter i regeringsställning. En liberal regering bör inte göra mer politik till ett självändamål.

Adam Cwejman, Förbundsordförande

Innehåll

FOTO: OSCAR SCHAU

4

Noterat

5

Krönika

Naomi Abramowicz upptäcker Per Ahlmark

6

Tema: Besök på samhällets baksida

Utan tak över huvudet
Joakim Rönnbäck

Den pillertrillande psykiatrin
Thea Andersson

Barnhemmens mörka historia

Bawar Ismail

Magkänslan leder fel
Emma Söderberg Majanen

16

Porträttet: Micael Dalén
Jakob Nyström träffar handelsprofessorn tillika författaren Micael Dahmén

19

Utblick

Anna Rydholm besöker Italien

21

Kultur

Joakim Rönnbäck läser Umberto Ecos Begravningsplatsen i Prag

22

Listan

Jakob Nyström listar utdöda jultraditioner

23

Krönika

Håkan Tribell om synen på olika sorters arbete

Redaktionen

Hör gärna av dig till: jakob.nystrom@luf.se

Redaktör:

Jakob Nyström

Art Director:

Ebba Tornérhielm

Skribent:

Thea Andersson

Skribent:

Joakim Rönnbäck

Skribent: Emma

Söderberg Majanen

Skribent:

Bawar Ismail

Fotograf:

Oscar Schau

Fotograf:

Malinka Persson

Ansvarig utgivare Christoffer Fagerberg **Grafisk form** August Ekman Öhrn **Layout och redigering** Ebba Tornérhielm

Skribenter i detta nummer Anna Rydholm, Naomi Abramowicz, Håkan Tribell **Tryck** Danagårds Grafiska, 2011 **Omslag** Oscar Schau

NOTERAT

Äntligen!

Efter veckor av teasing på Peter Englund's blogg så har årets näst mest spännande händelse undertecknad Svenska Akademien nu inträffat. SAOL-appen är äntligen här! Utöver att innehålla alla ord i den blå bibeln inkluderas även korsordshjälp. Något som nog kommer att bli populärt i dessa tider av Wordfeudspelande över generationsgränserna. Den mest spännande händelsen var ju för övrigt när nämnda spel för någon månad sedan gick över till att använda just SAOL

ET

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/ACOUSTIC_PUNK_SOUND/

Empedokles. Bagdad-Bob. Folkpartiet?

Det ekonomiska läget i Grekland kan på intet sätt kopplas till euron, i alla fall inte om man ska tro Folkpartiets företrädare. Partiets politiker har under hösten inte missat många möjligheter att friskriva valutasamarbetet från all form av negativ inverkan på den Hellenska republiken.

Visst har grekerna gått i konkurs redan innan euron och visst skulle de sannolikt riskera det igen även utan valutan. Men att helt underkänna grundläggande ekonomiska samband tyder på en ideologisk blindhet. Att värna Europatanken får aldrig likställas med att blunda för dess utmaningar.

Europavänliga folkpartister bör ta filosofisk istället för ekonomisk lärdom från grekerna. Filosofen Empedokles var enligt legenden så pass övertygad om sina egna teser att han hoppade ner i en vulkan för att bevisa dem. Av honom hördes sedan inte mer. Precis som lär ske för FP:s trovärdighet om man inte lyckas signalera bättre verklighetskontakt än stackars Empedokles.

JR

Bjälken i ditt eget öga

Huru kan du säga till din broder: 'Broder, låt mig taga ut grandet i ditt öga', du som icke ser bjälken i ditt eget öga?

I takt med att den grekiska krisen förvärras når de nedlåtande attityderna gentemot Grekland och det grekiska folket nya höjder. Även bland annars politisk korrekta personer frodas fördomar och fördömanden. Vi har nog alla fällt ett antal kommentarer på det grekiska temat som egentligen borde stoppats och kasserats av interncensuren, istället för att likt grodor hoppa ur våra munnar.

Det har blivit okej att se ner på sydeuropeer i allmänhet och greker i synnerhet.

Det krävs nog att vi i tanken byter ut "greker" mot "afrikaner" eller "asiater" för att varningsklockorna ska komma till liv igen.

Inte nog med det. Den självförhärlikande bilden av oss själva som ansvarsfulla fick sig en rejäl törn när det i en aktuell granskning framkom att de svenska hushållens belåning växer snabbast i Europa. I genomsnitt har hushållen lån som uppgår till en och en halv gång årssinkomsten, vilket är en fördubbling sedan 1970-talet. Staten må ha kontroll över sin skuldsättning. Frågan är: Har medborgarna det?

JN

Borgarråd sover sött i business class

En god natts sömn är ovärderlig. När man vaknar är man utvilad och redo att möta dagen med gott mod och öppet sinne. Fråga bara Ulla Hamilton. I hennes fall uppgick värdet av den goda sömnen till 16 500 kronor. Hur vi känner till detta synnerligen exakta värde? Jo, det är den extrakostnad det innebar att flyga borgarrådet Hamilton till New York och tillbaka i affärsklass, istället för i ekonomiklass.

Det är inget fel i att borgarrådet värdesätter sin sömn. Tvärtom. Men nu var det inte en nöjesresa (?) hon företog till New York utan det som i den politiska lingon går under beteckningen "tjänsteresa". Som då är finansierad av skattebetalarna. "Min dyra flygbiljett berodde på att jag ville kunna sova bättre för att vara redo för tjänsteuppdraget" var hennes förklaring när media – såklart heeelt oväntat – började ställa frågor kring de till synes vidlyftiga utgifterna.

Men vad vet egentligen en enkel medborgare som jag själv om sådana viktiga "politiska tjänsteuppdrag"? Det tär säkert på krafterna att mingla med andra "tjänsteresenärer", lyssna på ett och annat föredrag och pimpla drinkar i den fria baren.

JN

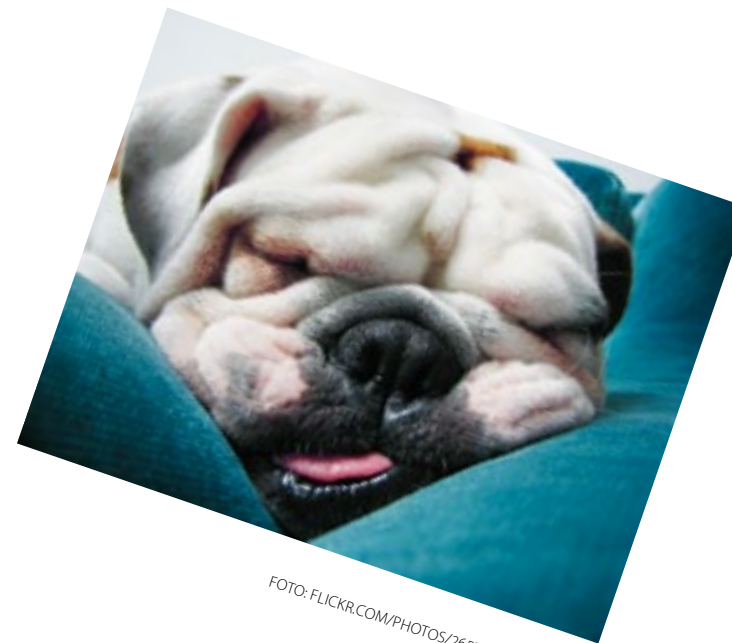

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/26574193@N06/

Demokratins beskyddare

Under hela min barndom har jag hört viskningar om Per Ahlmark. När man har föräldrar som har varit ur-och-skur-folkpartister sedan 1970-talet och som dessutom är engagerade för Israels sak så är det inte så konstigt heller. Men det tog ett tag innan jag egentligen förstod vem denna Per Ahlmark var. Det tog ännu längre tid innan jag läste hans böcker.

Men efter att ha gjort är det som om jag kan se allt tydligare nu. Polletten har trillat ner. Någon har satt ord på vad jag länge tyckt är ruttet med den politiska debatten i Sverige. Någon har satt ord på den frustration jag har känt när debattörer blandar ihop missriktad välvilja mot utvecklingsländer med tolerans för diktaturer, och inte har vett att se skillnaden. Någon har satt fingret på vad denna ohejdade "legitima Isra-elkritik" som florerar i svensk debatt egentligen är: I många fall inte annat än ren och skär antisemitism.

Det är få inom svensk debatt som med sådan skärpa skärskådat de som försöker trivialisera skillnaderna mellan demokratier och diktaturer. Många av de debattörer Ahlmark granskade och följaktligen gjorde slarvsylta av i boken *Vänstern och tyranniet* härjar tyvärr fortfarande för fullt. De blir inbjudna till morgonsoffor och panelsamtal, och får bre ut sig i de stora dagstidningarna.

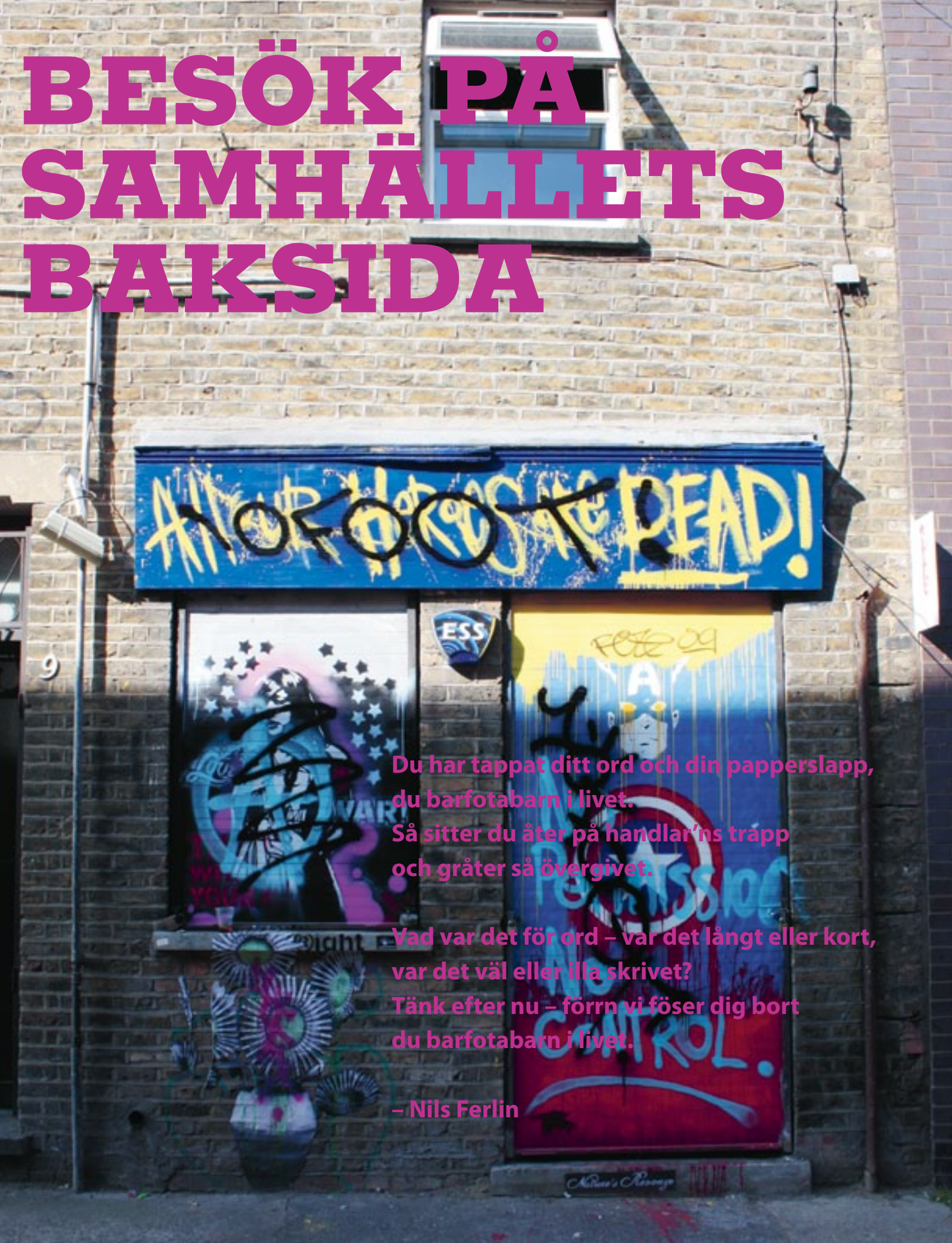
Någon har satt ord på vad jag länge tyckt är ruttet med den politiska debatten i Sverige.«

Per Ahlmarks kritik är ständigt lika aktuell. För de är inte få, de som bekvämt "glömmer bort" vad som skiljer en demokrati från en diktatur. De som bortser från att Israel är en demokrati, fortfarande Mellanösterns enda, där yttrandefrihet regerar. De som nämner den kinesiska regimens brott mot mänskliga rättigheter i en bisats och istället hyllar den kinesiska ekonomins framgångar. Som motmedel mot denna blindhet behövs modiga debattörer som inte väjer för att peka på den värderativism som ofta råder i svensk debatt.

I Per Ahlmarks tradition följer några av mina politiska förebilder. De som gjorde att jag drogs till Liberala ungdomsförbundet och Folkpartiet: Birgitta Ohlsson och Fredrik Malm. Två politiker som i Ahlmarks anda tar strid för demokrati, och som inte anser att demokrati endast är något västvärlden förunnat.

Naomi Abramowicz

BESÖK PÅ SAMHÄLLETS BAKSIDA

Du har tappat ditt ord och din papperslapp,
du barfotabarn i livet.
Så sitter du åter på handlar'ns trapp
och gråter så övergivet.

Vad var det för ord – var det långt eller kort,
var det väl eller illa skrivet?

Tänk efter nu – förrn vi föser dig bort
du barfotabarn i livet.

– Nils Ferlin

Samhällets baksida

Utan tak över huvudet

De hemlösa är ett inslag i gatubilden i alla större svenska städer. Frivilligorganisationer menar att hemlösheten har ökat på senare år, samtidigt som kommunerna minskar socialtjänsternas budgetar. En förutsättning för att lösa problemen är att agera enligt den forskning som finns kring rehabilitering av hemlösa.

Att sova under bar himmel eller att vandra planlöst fram under en kall november natt kan vara en befrielse. Vandraren kan samla tankar, se vackra omgivningar och andas frisk luft innan han eller hon beger sig hemåt. För många människor innebär däremot sömn i det fria eller vandrande en kall november natt allt annat än en befrielse. De är inte ute för den friska luftens eller omgivningarnas skull utan för att de saknar ett hem att gå till. För dem är vandrandet enbart ett sätt att hålla uppe värmen.

Det är svårt att mäta hur många människor som lever helt utan bostad. De som av Socialstyrelsen kallas för akut hemlösa. Men enighet tycks råda om de blivit allt fler. Det blir allt trängre på de större städernas akutboenden, samtidigt som ideella organisationer signalerar att de utför allt mer av vad kommunerna förväntas göra.

Hemlöshetsproblematiken ser ungefär likadan ut i hela den rika delen av världen. Försöken till lösningar skiljer sig mellan olika länder men innebär i regel en blandning av offentliga insatser och frivilligorganisationers arbete. Orsakerna bakom mer bestående hemlöshet är många, men psykisk ohälsa och missbruksproblematik återkommer ständigt i ekvationen.

Tomas har varit hemlös i drygt ett år. För tillfället är han glad över att ha listat ut portkoden till ett trapphus men har vant sig vid att acceptera de flesta tillfälliga sovplatser han kan komma över. Trots att Tomas passar in i flera av riskgrupperna när det gäller hemlöshet är han noga med att understryka att han

först och främst är en vanlig ung människa som hamnat snett.

– Visst var jag bråkig i skolan och har svårt att betala räkningar. Men jag har gått i gymnasiet, sålt bingoletter till innebandyn och röstat i val. Man hamnar inte i det här läget för att man är en dålig människa. Man hamnar här för att man gör fel och har otur några gånger för mycket.

Anna Johansson är enhetschef på Stadsmissionens center för människor i akut hemlöshet. Dit kan hemlösa människor komma för ett mål mat, en varm dusch eller ett par timmars sömn. I frivilligorganisationens välbesökta lokaler finns möjligheter till allt från samtalsstöd till att bara få sitta ner och se på en dokumentärfilm. Målet med verksamheten är att bedriva motivations- och förändringsarbete.

Anna Johansson beskriver Stadsmissionen som det första steget i en lång kedja för att hjälpa människor bort från gatan. I den processen pekar hon särskilt på hur viktigt det är att människor inte blir permanent utslagna. För att motivationsarbetet ska kunna bedrivas framgångsrikt måste ett normaliserat liv vara inom räckhåll även för den som levt i hemlöshet i ett tjugotal år.

Efter tre år på centret och tio års arbete inom annan social verksamhet, bland annat i London, har Anna Johansson en bred erfarenhet på området. Hon ser en paradox i att frivilligorganisationer inte tillmätts den vikt i samhället de innehar utomlands, samtidigt som det offentliga enligt henne allt oftare sätter budget framför lagstiftning.

– Socialsekreterare ser allt mer till kostnader i stället för individens behov och rättigheter enligt socialtjänstlagen. En kostsam missbruksbehandling ersätts lätt med stödsamtal en gång i veckan. Det är förstås mycket billigare men ger inte samma effekt för en människa som fortsätter att bo på gatan och vistas i samma kretsar. I gruppen hemlösa har ungefär 80 procent ett aktivt missbruk och 60 procent någon form av psykisk ohälsa. Då finns det inte utrymme för att bollas fram och tillbaka mellan kommun och landsting som Svarte Petter. Samtidigt handlar hemlöshet om både socialpolitik och bostadspolitik. Det är

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/ROUGHGROOVE/

jättesvårt för människor som står långt ifrån samhället att klara sig på bostadsmarknaden. Var ska man bo om man har inte har råd med höga hyror, har betalningsanmärkningar och kanske bara har försörjningsstöd som inkomstkälla?

Anna Johansson pekar även på hur de allt fler hemlösa EU-medborgare, som sökt sig till Sverige för arbete, kommit att stå utanför de sociala skyddsnäten. Utan kunskap om sina rättigheter och information om arbetsmarknaden kan situationen snabbt förvärras med sjukdom och missbruk som följd. Detta gäller i än högre grad för papperslösa flyktingar och traffickingoffer. Grupper som faller utanför Socialstyrelsens mätningar.

– De flesta ser säkert den här gruppen. Det är de som spelar dragspel på offentliga platser och tigger utanför McDonalds. Men det har inte synliggjorts att här finns människor som lever i stora svårigheter och ibland i kristillstånd. Effekterna av att en stor grupp människor lever på gatorna utan någon typ av hjälp spiller naturligtvis över på samhället i övrigt, säger Anna Johansson.

I Sverige har rehabilitering vid hemlöshet traditionellt skett enligt trappstegsmodellen. Varje trappsteg i processen innebär då ett steg närmare ett eget boende på den reguljära bostadsmarknaden. Men för varje steg måste man kvalificera sig vilket också leder till tillbakagång vid exempelvis ett återfall i missbruk.

Anna Johansson är kritisk. Hon anser att trappstegsmodellen är alldeles för tidskrävande, om den ens ger resultat. Anna Johansson efterlyser i stället arbete enligt den så kallade bostad först-modellen. En modell som gett goda resultat i USA där tidigare hemlösa lyckats hålla sig drogfria och borta från gatorna.

– Bostad först-modellen innebär att man går direkt från gatan till ett eget boende för att sedan sätta in stödinsatser där. Den här skadereducerande metoden utgör en bättre form av rehabilitering samtidigt som det blir billigare. Svenska försök görs i liten skala och förhoppningsvis kan det leda till en större förändring.

Hemlösas situation diskuteras förhållandevis sällan i den offentliga debatten. Bokförlaget NoNa:s utgivning av Situation Sthlms följetång Raines dagbok gav förvisso ett visst eko under våren, men annars är det mediala intresset i regel svalt. Hemlösa skriver sällan debattartiklar och intresseorganisationerna tenderar att fokusera på sin kärnverksamhet.

– Jag är väl inte riktigt den som håller ett brandtal på Sergels torg. Jag känner nog ingen sån snubbe heller, suckar Tomas angående bristen på medieintresse.

– Folk tänker sig inte in i vårt läge. Men vi är inte annorlunda än alla andra. Ingen föds till att ligga och trycka på en centralstation.

Aaron Israelson är chefredaktör på Faktum, en gatutidning i Göteborg och Skåne. Han hoppas att tidningar som Faktum och Situation Sthlm ska kunna hjälpa till att väcka opinion kring ett politikområde han

beskriver som icke-fungerande.

– Som samhället är organiserat i dag ska man vara på det klara med att utan politiska insatser så kan inte hemlöshetsfrågan lösas. Människor ska inte behöva leva i hemlöshet. Allt annat är ett underbetyg när det finns fungerande åtgärder.

Aaron Israelson tycker att Göteborg utgör ett tydligt exempel för vilka problem som kan uppstå när en samlad politik mot hemlöshet saknas. Han anser att ansvariga politiker är territoriella och fast i gamla hjulspår. Liksom Anna Johansson tror Aaron Israelson i stället starkt på bostad först-modellen.

– I princip alla forskare och alla som jobbar med hemlöshet är ense om att det är det enda som fungerar. Vilket gör att vi och många andra försöker att hålla trycket uppe för att få politikerna att inse att det här är lösningen på problemet. Bostad först innebär ytterst att utsatta människor får känna att de behandlas med samma värdighet och får samma ansvar som alla andra. Kompletteras detta med frivilliga sysselsättningsprogram och avgiftning kommer vi att se en mycket större sannolikhet för goda resultat än med dagens metoder. En person slutar inte missbruka bara för att du villkorar en fortsatt utveckling med omedelbar drogfrihet.

Skepsis mot bostad först-modellen tror Anna Johansson stammar ur en föreställning om att människor som lever i hemlöshet har valt det. Något hon bestämt avvisar. Människor brukar välkomna förbättringar i sin livssituation, vare sig de är hemlösa eller inte enligt henne.

– Däremot tror jag att en av svårigheterna med hur vi försökt lösa det här i Sverige ligger i ett ointresse av att involvera de berörda i processen. De hemlösa har blivit tillsagda vad de ska få för rehabilitering vilket förstås är motivationsdödande. Jag tror att en varaktig förändring bara kan ske när den tillåts komma ur den egna personens vilja. Där kan man se hur andra länder har kommit långt vad gäller egenmakt och brukarinflytande. I Storbritannien är hemlösa organiserade i brukarråd, både lokalt och nationellt.

Tomas funderar i nuläget inte särskilt mycket på eventuella framtida ingångar till bostadsmarknaden eller bättre rehabiliteringsmetoder om några år. Även om han välkomnar tanken är han framförallt fokuserad på portkoden han memorerat. Fungerar den i natt igen minskar risken för köldskador betydligt. Annars blir han nog tvungen att vandra igenom ännu en kall novembernatt. I så fall kommer han inte att tänka på vare sig omgivningar eller friskluft.

Joakim Rönnbäck

» Visst var jag bråkig i skolan och har svårt att betala räkningar. Men jag har gått i gymnasiet, sålt bingoletter till innebandyn och röstat i val. Man hamnar inte i det här läget för att man är en dålig människa. Man hamnar här för att man gör fel och har otur några gånger för mycket.»

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/KYMBERLYANNE/

Den pillertrillande psykiatrin

För 50 år sedan gick 35 procent av sjukvårdens utgifter till psykiatrin – idag är siffran fem procent. När kommuner och landsting ska dra ned på kostnader ersätts effektiva men dyra behandlingar av psykofarmaka, och antalet vårdplatser har minskat drastiskt. Till konsekvenserna hör fler självmord och fler brott begångna av psykiskt sjuka.

Den nionde september 2003 ringer en förtvivlad mamma till Södertäljes psykiatriska klinik. Hennes sons psykiska tillstånd har under de senaste dagarna förvärrats och hon misstänker att han kan skada sig själv eller någon annan om han inte får hjälp. Svaret i andra änden av luren är att avvakta, ingenting har ännu hänt. Det bedöms inte finnas någon självmordsrisk och sonen medicineras dessutom redan.

Dagen efter går Mijailo Mijailović in på NK i Stockholm och knivskär Sveriges utrikesminister, Anna Lindh, så allvarligt att hon senare avlider av skadorna.

Vårdköerna växer till landets psykiatriska mottagningar. På vissa ställen kan du få vänta så lång tid som ett år på behandling av psykiska besvär. Depressioner, ångest och schizofreni drabbar tusentals svenskar varje år, men antalet vårdplatser räcker inte till. Självmorden bland landets unga ökar, liksom förskrivningen av antidepressiva läkemedel.

Samtidigt menar många av landets ledande psykiatriker att forskningen kring psykiska sjukdomar är eftersatt. Och nya behandlingsmetoder som gett goda resultat i både Sverige och i andra länder, till exempel kognitiv beteendeterapi, blir bortvalda till förmån för billigare behandlingar med psykofarmaka.

Det finns fler exempel på situationer där mördaren varit psykiskt sjuk och dessutom haft kontakt

med psykiatrin kort innan brottet, men inte fått nödvändig hjälp.

Sabina, fem år, blev hösten 2003 knivmördad på sitt dagis i Arvika av en psykiskt instabil 23-åring.

Åren 2002-2003 genomfördes en minskning av antalet slutenvårdsplatser i Värmland från 103 till 44. Den unge gärningsmannens läkare vid allmänpsykiatrin i Arvika hade vid det senaste mötet med patienten gett 23-åringen en remiss till slutenvården i Karlstad. Där nekades han en plats. Det fanns inte platser nog på avdelningen och överläkaren i Karlstad ansåg att det inte fanns tillräckligt starka skäl för att lägga in honom.

Med enbart veckomöten och antidepressiva medel blev den psykiskt sjuka 23-åringen berövad den vård som kunde stoppat dådet. Istället för att bli omhändertagen lämnades han utan adekvat vård. Priset för nedskärningarna blev femåriga Sabinas liv.

Fem av Sveriges 20 landsting saknar psykiatrisk slutenvård.

För 50 år sedan stod psykiatrin för 35 procent av sjukvårdens utgifter. 2002 var den siffran nere på fem procent.

Under 1940-, 50- och 60-talen satsar Sverige mest i världen på vård av psykiskt sjuka. Per Albin Hanssons omfattande folkhemsprojekt ger Sverige nästan 40 000 slutna vårdplatser. Dessvärre leder satsningen även till tvångssteriliseringar, elchocker och tveksamma diagnoser såsom "lortig" eller "sinnesslö".

1967 övergår hospitalen från statligt huvudmannaskap till att styras av landstingen. Under de följande

åren ökar kritiken mot hospitaliseringen, och nya rön om psykiatri, med Sigmund Freuds utvecklade psykoanalys i spetsen, når Sverige. Att mäta skallar och institutionalisera människor börjar ses som en förlegad behandlingsmetod. Lobotomi, som tidigare betraktats som ett fantastiskt framsteg i forskningen om hjärnan, blir i stället klassat som tortyr.

Den växande kritiken mot behandlingen av de psykiskt sjuka leder i Sverige till ett paradigmskifte. Det instängda livet på institutionerna visar sig inte ha någon större positiv effekt på de sjuka patienterna. Många blir inlagda och hospitaliserade, men få blir friskförklarade och återintegrerade i samhället. Under 1980-talet avvecklas nästan samtliga hospital till förmån för en mer öppen vård. Gruppboenden och öppenvårdsmottagningar växer fram i landstingens regi och ett ökat ansvar läggs även på kommunerna. I början på 1990-talet genomförs en större utredning om psykiatrin i Sverige. Resultatet blir en omfattande reform, "den stora psykiatireformen", som drastiskt kommer förändra den svenska psykiatrin. 1994 ställer sig samtliga partier i riksdagen bakom reformen och året efter implementeras den.

Reformen tillvaratar vetenskapliga framsteg inom psykiatrin och behandlingsmetoderna rör sig ännu längre bort från de gamla hospitalens ideal. Målet med reformen är en psykiatri baserad på samtal, uppföljning och medicinering. Samtidigt som patienten lever ett i stort sett normalt liv ska denne tillfriskna med psykiatrins hjälp.

I mycket få fall ska psykisk sjukdom leda till behandling inom slutenvården. Enbart när patienten riskerar att skada sig själv, eller andra, bör tvångsinläggning komma ifråga.

Reformen som skulle förbättra psykvården visar sig dock leda till enorma köer till de psykiatriska mottagningarna. Kommunerna genomför miljonbesparingar och landstingen väljer den billigaste och enklaste utvägen: medicinering med psykofarmaka. Psykiatrin i Sverige idag kännetecknas av neddragningar och allt fler nedlagda kliniker.

Fem av Sveriges 20 landsting saknar psykiatrisk slutenvård. För 50 år sedan stod psykiatrin för 35 procent av sjukvårdens utgifter. 2002 var den siffran nere på fem procent. Neddragningarna manifesterar sig i bristen på vårdplatser, i självmordsstatistiken bland unga, i den ökade förskrivningen av psykofarmaka och kanske framförallt i ökningen av antalet brott begångna av psykiskt sjuka.

Idag ser vi på hospitalen och behandlingen av dåtidens psykiskt sjuka som ett pinsamt inslag i den svenska historien. Men trots de stundtals fruktansvärda behandlingsmetoderna var institutionaliseringen

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/RINGAI/

en enorm satsning som låg i linje med dåtidens kunskaper kring människans psyke. Sveriges idag knappt 4 500 slutna vårdplatser är endast ett fragment i jämförelse.

Under hösten i år rapporterar DN att var femte människa som begår mord har varit i kontakt med psykvården innan dådet. Alltför ofta räcker inte resurserna till för att ta hand om de människor som riskerar att skada sig själva och andra. Brottsoffer och anhöriga får ta konsekvenserna av en havererad psykiatri.

En reform som i princip var ett lovligt initiativ, som skulle garantera psykiskt sjuka den vård de behöver, har inte hållit vad den lovat. I juni 2011 väntade totalt 6355 personer på att få hjälp av psykiatrin. Det är alldeles för många.

Det är inte rimligt att behöva vänta i upp till ett år för att få vård för ett akut psykiskt tillstånd, och det är inte heller rimligt att enbart behöva ta psykofarmaka när det finns alternativ till medicinering, som i stället tar tag i grunden till problemet.

Sparpaketen har orsakat mer skada än någon trodde var möjligt. För att vända utvecklingen måste slutenvårdsplatserna öka, satsningarna på terapi bli mer omfattande och de sjukaste individerna skyddas från samhället. Idag spelar det ingen roll hur dåligt du mår, du riskerar ändå att inte få den vård du behöver.

Thea Andersson

Barnhemmens mörka historia

Vanvårdsutredningens slutrapport utgör en skrämmande läsning. Mellan 1920 och 1980 utsattes tusentals av staten omhändertagna barn för fruktansvärda övergrepp. Mycket har förbättrats sedan dess, men situationen för barnhemsbarnen är fortfarande mycket utsatt.

”Vi är glada att alla vanvårdade i Sverige äntligen kan börja hoppas. Efter femtio, sextio, sjuttio års vanvård inom den sociala sektorn och tvångs- och andra placeringar av barn och ungdomar kan vi börja hoppas på en gnutta rättvisa.”

Orden tillhör Maria Larsson, regeringens äldre- och barnminister. Uttalandet var ett svar på den kritikstorm som uppstod när regeringen den 10 september i år, förklarade att man inte skulle ge någon ekonomisk ersättning till de människor som vanvårdats i svenska barnhem och fosterfamiljer mellan 1920 och 1980. Det var i samband med att Vanvårdsutredningen skulle avlägga sin slutrapport som ministern gick ut med beskedet.

Vanvårdsutredningen beskriver hur barn blivit illa behandlade i statliga barnhem under åren 1920 till 1980. Många fall handlar om våld och hot samt tvångsarbete och sexuella övergrepp. Det är berättelser som tydligt visar att de ansvariga vuxna och svenska staten misslyckats med uppdraget att vårda och skydda de redan utsatta barnen. Det är en obekväm men mycket viktig rapport som tydligt pekar på vanvården som drabbat oskyldiga barn. Det främsta syftet med rapporten är att åstadkomma försoning. Genom att de drabbade tillåts berätta om sina upplevelser är tanken att de ska få en form av upprättelse.

Regeringens beslut kring ersättningen väckte stor uppståndelse och kritiserades från olika håll. Till slut fick regeringen vika sig och meddela att man trots allt kommer att ge ekonomisk ersättning till offren. Den 21 november hölls en ceremoni i Stadshuset i Stockholm, där representanter från regeringen och kommuner

officiellt bad om ursäkt för det barnen drabbades av.

Situationen idag för barn och ungdomar som av olika skäl omhändertas av det offentliga är inte lika dålig som förr, men det finns fortfarande stora problem. I rapporten ”Bakom fasaden – barn och ungdomar i den sociala barnvården berättar”, utgiven av Barnombudsmannen, granskas dagens HVB-hem (hem för vård eller boende) och de omhändertagna barnens situation. Det är måhända inte några brutala övergrepp likt de under efterkrigstiden som det berättas om, men fortfarande återstår mycket att göra för att förbättra situationen för de omhändertagna.

Flera problem beror på att man inte ser varje barn som en enskild individ utan som en del av ett stort kollektiv. Barnombudsmannens rapport berättar om hur personalen på HVB-hem ofta ser barn och ungdomar som problem, och att de blir dömda för vad de gjort innan de kom till hemmet. Dessutom har barnen ofta negativa förväntningar på sig. Det är lätt att föreställa sig hur påfrestande en sådan situation måste vara, när de omkring dig inte tror på dig och inte förväntar sig att du ska lyckas.

Vidare berättar rapporten om kollektiv bestraffning och inskränkningar av barns och ungdomars fri- och rättigheter, exempelvis i form av begränsningar gällande utomhusvistelser och kontakt med släkt och vänner. Att de omhändertagna får sina rum genomsökta med eller utan förvarning är även det en integritetsinskränkning som lyfts fram av medverkande barnhemsbarn. Olydnad kan resultera i avdrag från veckopengen. På vissa HVB-hem kan man till och med få avdrag för att man är sjuk.

Även om det självklart inte ser ut så här på alla HVB-hem så är det uppenbart att det fortfarande finns stora problem med statens omhändertagande av utsatta barn och ungdomar, och att rättighetskränkningar förekommer regelbundet. Bland Barnombudsmannens förslag finns bland annat en reformerad lagstiftning som tydligt bekräftar barnens rättigheter. Det skulle kunna stärka deras ställning och möjligen motverka de integritetskränkande regler som återfinns på vissa HVB-hem.

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/MUEHLINGHAUS/

Dessutom finns ett förslag på att ett oberoende Barnombud ska upprättas, dit barn och ungdomar ska kunna vända sig med klagomål, och där de svåraste fallen kan bli prövade i domstol.

Det är tydligt att man behöver se över dagens regelverk. Barns och ungdomars rättigheter måste stärkas och de integritetsinskränkande regler som tillämpas på vissa barnhem måste förbjudas.

Det finns som sagt en rad goda förslag i rapporten som bör intressera våra folkvalda politiker. Men en del av åtgärderna handlar mycket om att arbeta med attityder bland personalen på en del av HVB-hemmen. Att det ofta råder negativa förväntningar på barnen är destruktivt och det måste ske en förändring i personalens sett att se på och bemöta barn och ungdomar.

Liknande attityder är också vanliga i samhället i stort. De måste bemötas med diskussion och ökad kunskap. Det minsta vi kan begära är att barn och ungdomar som redan är utsatta på olika sätt inte trycks ned ytterligare av åsikter och attityder i samhället.

Vidare måste man även ha utgångspunkten att barnen är enskilda individer med egna behov och

förutsättningar, och synen på dessa barn som en del av ett formlost kollektiv måste upphöra.

Det är självklart att offren för vanvården i svenska barnhem under 1900-talet ska få en ursäkt av svenska staten samt få ekonomisk ersättning för själsliga och kroppsliga skador. Men en försoning blir långt ifrån tillräcklig om man inte samtidigt förbättrar läget för vår tids barnhemsbarn. Där har Maria Larsson och regeringen mycket kvar att göra.

Bawar Ismail

Lagstiftning kring tvångsomhändertagande

Tvångsomhändertagande av barn och ungdomar regleras i LVU, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Det är utifrån denna lagstiftning som socialtjänsten gör bedömningen om tvångsomhändertagande är nödvändigt, ett beslut som slutgiltigt tas i kommunens socialnämnd. Bristande och vårdslös omvårdnad eller andra bristfälliga hemförhållanden kan i vissa fall leda till ett tvångsomhändertagande. Ett kriterium är att situationen utgör en fara för barnet eller ungdomens hälsa och utveckling. LVU berör främst unga under 18 år, men det finns även bestämmelser om omedelbart omhändertagande av unga under 20 år.

Magkänslan leder fel

Synen på kriminalvårdens utformning har att göra med hur vi ser på de människor som begår brott, och vilket syfte vi tycker att bestraffning ska ha. Och inte sällan står instinktiva känslor av vad som är rättvist och effektivt i motsats till vad som egentligen är det.

I grund och botten är bestraffning i form av frihetsberövande en brutal och ganska primitiv form av statlig tvångsutövning. Därför bör användningen av detta tvång vara ytterst välmotiverat, både när det gäller vad som ska vara kriminaliserat, på vilket sätt detta prövas i domstol och hur man behandlar de som begått brott.

Själva kriminaliseringen av olika handlingar kan främst motiveras med allmänprevention. På grund av risken för att straffas om man begår vissa handlingar, undviker människor i allmänhet att begå dessa handlingar.

Ett annat syfte skulle kunna vara moralbildning; genom att straffbelägga vissa handlingar, markerar man att dessa handlingar är moraliskt förkastliga. Betydelsen av detta kan man dock ifrågasätta. De flesta av de handlingar som är straffbelagda och samtidigt anses moraliskt förkastliga skulle nog anses vara det även om de inte var straffbelagda, och många av de handlingar som anses moraliskt godtagbara skulle nog inte börja anses som moraliskt förkastliga bara för att de blev straffbelagda.

När det gäller själva verkställandet av fängelsestraff och andra påföljder för brott – det som är kriminalvårdens uppgift – är en grundläggande fråga vilken syn man har på de människor som begår brott. Antingen kan man vara av den uppfattningen att förövandet av brott, åtminstone grova sådana, utgör en manifestation av brottslingens dåliga moral, och att de som begår brott inte går att rehabilitera. Eller så kan man anse att alla människor är kapabla att begå brott; att det ofta beror på olika sociala och andra omständigheter, och

givetvis också den egna viljan, huruvida en människa begår brott eller inte.

Med den förra synen kommer vårdperspektivet i bakgrunden. Om det är hopplöst att rehabilitera de människor som begår grova brott, är det ju heller ingen mening att försöka göra det. Tonvikten hamnar då på bestraffning istället för vård och rehabilitering.

Om man däremot tror att det är möjligt att se till att de som begått brott kan leva ett hederligt liv i framtiden, blir det snarare väldigt märkligt att inte lägga betoningen på rehabilitering. Om man tror att det är möjligt att se till att de människor som har begått brott inte begår nya brott, borde den främsta strävan för kriminalvården rimligtvis vara att försöka rehabilitera brottslingar, och därigenom skapa ett så tryggt samhälle som möjligt.

Samtidigt måste detta ske med respekt för de medborgerliga fri- och rättigheterna. Om man anser att även människor som begått brott har rättigheter, måste ett första konstaterande vara att kriminalvården inte kan vara hur hård som helst, eftersom dessa rättigheter, för att ha någon betydelse, inte kan få inskränkas hur långt som helst.

Om utgångspunkten är att kriminalvården ska bidra till ett tryggt samhälle genom att se till att människor inte återfaller i brott borde det leda till att man ska välja de metoder som är mest effektiva för att uppnå detta mål, inom de gränser som respekten för individens rättigheter tillåter.

I detta sammanhang finns det vissa saker som vid första åtanke kan verka självklara. En sådan är att strängare straff skulle leda till att färre personer som begått brott kommer begå brott igen. Att det skulle förhålla sig på det viset finns det emellertid ytterst få belegg för. Snarare tyder det mesta på att till och med dramatiska förändringar i repressionsnivån endast har en tillfällig inverkan på kriminalitetsnivån. Detta har att göra med att hårda straff verkar avskräckande nästan uteslutande för de människor som aldrig begått något brott. De personer som omfattas av kriminalvården har uppenbarligen begått brott (om de inte blivit oskyldigt dömda), och för dessa personer verkar hårda straff i regel inte avskräckande.

Om man menar allvar med att kriminalvården ska

syfta till att skapa ett tryggt samhälle i den meningen att så få som möjligt ska återfalla i brott, duger det således inte att hävda att kriminalvården genom hårdhet ska vara avskräckande. Istället måste den främsta strävan vara att för varje enskild person som omfattas av kriminalvården hitta den rehabiliteringsform som är bäst och mest effektiv för just den personen. I vissa fall kanske brottsligheten beror på ett drogmissbruk, och då är det som ska åtgärdas. I andra fall kanske den beror på psykisk sjukdom, och då ska vården inriktas på det.

Denna syn på kriminalvården strider mot idén om straffet som ett uttryck för vedergällning; att den som begått ett brott har gjort sig skyldig till något förkastligt och därför ska utsättas för lidande. Precis som att hårdare straff skulle leda till mindre kriminalitet är nog även vedergällningstanken något som för många känns instinktivt rätt.

Men samtidigt kan man ifrågasätta även detta synsätt. Om ett frihetsberövande främst går ut på vedergällning istället för rehabilitering, finns det en stor risk för att de

människor som varit underkastade detta frihetsberövande är minst lika kapabla att begå brott när de kommer ut som de var innan frihetsberövandet. Och om man genom kriminalvården vill skapa ett så tryggt samhälle som möjligt, kan man fråga sig om det verkligen är värt att låta vedergällningstanken ta överhanden bara för att det i maggropen känns bra och rättvist.

Tanken om att kriminalvården ska vara så väl anpassad efter den enskilde brottslingen som möjligt för att på så vis förhindra återfall i brott, kan även komma att strida mot den allmänna synen på bestraffning som en upprättelse för brottsoffret och dennes närstående. Det finns två problem med ett sådant resonemang.

För det första är bestraffning strängt taget inte en uppgörelse mellan enskilda individer, utan mellan staten och den som begått brott. Brottsoffret får kompensation genom att gärningsmannen betalar skadestånd, och även om pengar kan tyckas trivialt i ett sammanhang där någon blivit utsatt för ett grovt brott, är det åtminstone bättre än ingenting eftersom brottet inte kan göras ogjort.

För det andra skulle det snabbt leda till väldigt stötande konsekvenser om det var brottsoffrets och de närståendes vilja som skulle var styrande för bestraffningens och kriminalvårdens utformning. Antalet livstidsstraff för allehanda brott skulle förmodligen skjuta i höjden, och behandlingen av intagna skulle nog i många fall bli betydligt hårdare än vad den är idag.

Ett liberalt förhållningssätt till kriminalvården bör således inte vara grundat i någon idé om vedergällning eller brottsoffrets upprättelse, utan istället i strävan efter att skapa ett så tryggt samhälle som möjligt, samtidigt som den enskildes rättigheter inte kränks i alltför stor utsträckning. Att denna utgångspunkt många gånger kan komma att strida mot instinktiva uppfattningar om vad som är rätt och riktigt, borde vi både kunna leva med och inte heller se som ett överdrivet stort problem.

Emma Söderberg Majanen

FOTO: OSCAR SCHAU

Från marknadsföring till monster

Micael Dahmén blev som 34-åring rekordung professor vid Handelshögskolan i Stockholm. Han är också författare till ett flertal böcker, varav *Monster* är den senaste. Liberal Ungdom har träffat honom för ett samtal om mord, universitetsvärlden och vikten av att våga vara sig själv.

Jag träffar Micael Dahmén på hans kontor på Holländargatan, ett stenkast från Handelshögskolans huvudbyggnad på Sveavägen 65 i Stockholm. Rummet skulle knappast glädja vän av ordning: Varje tillgänglig yta, inklusive golvet, är översvämmad av papper, rapporter och böcker i de mest skiftande ämnen.

Som 34-åring blev Micael Dahmén en av skolans yngsta professorer någonsin. Idag är han verksam som forskare på Centrum för konsumentmarknadsföring. Micael har skrivit ett flertal böcker, vara *Nextopia* (2008), som handlar om tillvaron i "förväntningssamhället", är den mest kända. Men vem är han egentligen, professorn med det långa håret och det svarta nagellacket?

– Helt ärligt talat så vet jag inte riktigt själv. Jag försöker undvika att ta reda på exakt vem jag är, alltså att definiera mig själv som person. Det enda jag med säkerhet kan säga är att jag är Tyras och Dantes pappa och professor i marknadsföring på Handelshögskolan i Stockholm.

Micael berättar att han är något så ovanligt som en stockholmare i tredje generationen. Han konstaterar att "det mest stockholmska" är att vara inflyttad.

– Jag växte upp själv med min mamma. När jag var yngre höll jag på mycket med musik och trodde att jag var ämnad för det. Det var det dock ingen annan som trodde, konstaterar Micael med ett uppsluppet skratt.

Micael började läsa på Handelshögskolan efter gymnasiet. Hans stora intresse blev skärningspunkten mellan ekonomi och socialpsykologi, och tanken på en musikkarriär hamnade så småningom i andra hand.

Det har gått några år sedan dess, och Micael har precis utkommit med *Monster*, en bok om mördare och vår besatthet av mord och ond bråd död. Jag frågar när, och varför, han fick idén att skriva boken.

– Beslutet att börja skriva var en jättelång process fram och tillbaka. Det som satte tydligaste spår var när jag läste Tony Olssons öppna brev där han väddade till människor att de skulle sluta skicka kärleksbrev till honom i fängelset. Han var på den tiden Sveriges kanske mest hatade man. Och ändå är det så att han måste vädja till människor att inte skicka kärleksbrev.

Händelsen gjorde ett starkt intryck på Micael. När han gick igenom forskningen kring mord som företeelse var bilden tydlig: mord anses vara det mest avskräckande brottet i nästan alla kulturer. Micael frågade sig varför Tony Olsson fick den uppmärksamheten, trots att han begått det mest fruktansvärda av brott?

– Sådana frågeställningar blev en så stor del av min tillvaro att jag kände att jag var tvungen att gå till botten med dem.

Jag frågar vad det är med mördare som fascinerar oss så mycket, varför många tycks vara besatta av dem som "överträder gränsen som inte får överträdas".

– Jag har gjort flera experiment på tusentals människor och en väldigt tydlig sak är hur viktig den här gränsen i sig är. Det är nästan gränsen för vad det innebär att vara mänsklig. Det skickar en signal som säger att den som går över gränsen kan göra nästan vad som helst. Om man tar sig över den gränsen, vilka gränser finns det då? frågar han retoriskt.

Vidare konstaterar Micael att mord är det perfekta dramat. Det är något som alla förstår, och det vi gjort i alla tider. Hela filmindustrin i Hollywood lever på detta drama.

Själv har Micael träffat fem mördare på tre kontinenter, som en del i arbetet med boken.

– Jag inledde projektet med ett rationellt ekonomiskt perspektiv; jag skulle försöka sätta siffror på den industri av filmer, böcker och merchandise som uppstår kring vissa mördare. Men snart tog projektet en annan vändning.

Projektet utvecklades från en ekonomisk studie till en uppgörelse med Micaels egen fascination över dessa mördare. *Monster* är på många sätt en självutlämnande

FOTO: CATO LEIN

FOTO: ANNA RYDHOLM

bok, där författaren ingående beskriver sina känslor inför, under och efter mötena med bland andra Charles Manson och den japan-ske kannibalen Issei Sagawa.

– Att ständigt umgås med de här frågorna kring mord och död, och att träffa de här personerna, mördarna – det får mycket annat i tillvaron att blekna i jämförelse.

När jag läser Monster kommer jag att tänka på Anders Behring Breivik, den norske massmördaren med 77 liv på sitt samvete. Micael har också reflekterat mycket över dåden i Oslo och på Utøya.

– Med tiden så ser jag alltfler likheter mellan Breivik och de mördare jag träffat. När jag fick reda på vad som hänt blev jag enormt chockad. Han har gjort något som sträcker sig så mycket längre än att ”bara” mörda.

– Därför blev jag förvånad när jag läste att mängder av brev strömmade in till honom i fängelset, liksom för Tony Olsson. Det var en sak att mediedrevet drog igång, vilket det alltid gör när mord sker. Men att han redan börjar få beundrabrev...

Även om mycket annat i tillvaron kändes ointressant och grått under arbetet med boken beskriver Micael det som en enorm lättnad att den är klar och utgiven. Att skriva boken var ett sätt att få distans till ämnet. Nu är huvudfokus att forska och undervisa. Jag frågar Micael hur det kommer sig att han valde den akademiska banan.

– Det var aldrig ett medvetet beslut. Men sista året på utbildningen blev jag tillfrågad

om jag ville börja doktorera. Att göra det innebar att jag kunde fortsätta stilla min nyfikenhet, så jag tackade ja.

Micaels forskning handlar mycket om socialpsykologi, det vill säga hur människor samverkar med varandra, vilket han anser är vad som i grund och botten utgör det vi kallar ekonomi. Men det är bara ett av de ämnen han sysselsätter sig med:

– Jag är i traditionell bemärkelse en dålig akademiker, eftersom jag tycker om att göra många olika saker. Just nu tittar jag mycket på lycka och vår strävan efter att vara lycklig.

I och med lanseringen av boken är det bråda tider för Micael. Den här fredagsförmiddagen har han lyckats dubbelboka sig: förutom att träffa Liberal Ungdom ska han även vara med i Kulturnyheter i SVT. Därför fortsätter intervjun på tunnelbanan mellan Rådmansgatan och Gamla stan. Vi kommer in på diskussionen om den akademiska friheten i universitetsvärlden.

– Det är en fråga som är jätteviktig. Det finns risker risker när vi mer och mer försöker maximera den ekonomiska utväxlingen på universitetsutbildning. Forskning ska omsättas i utbildning som ska omsättas i jobb och ekonomisk avkastning. Risken finns att vi inte utforskar alla de vägar som kan ta oss framåt.

Vi kliver av i Gamla stan och promenerar upp mot Stora Nygatan. Jag är tvungen att fråga om det som alla undrar över: det rockstjärnelånga håret och det svarta nagel-lacket. Hur mycket är Micael Dahlén och hur

mycket är smart marknadsföring?

– Det är många som tror det eftersom jag råkar vara professor i marknadsföring. Men jag kan säga att det här är jag. I början av min karriär gick jag inte klädd så här, utan anpassade mig till hur man ”skulle vara och se ut”. Det har jag ändrat på nu. Det viktigaste är inte vad människor tycker om dig, utan om du känner att du kan sova gott om natten för att du är nöjd med och kan stå för dig själv.

Med tiden så ser jag alltfler likheter

mellan Breivik och de mördare jag träffat. När jag fick reda på vad som hänt blev jag enormt chockad. Han har gjort något som sträcker sig så mycket längre än att ”bara” mörda.«

Jag tänker att Micaels av papper, böcker och rapporter överbelamrade kontor kanske också är ett utslag av just denna strävan att vara sig själv. I så fall är ju ordningen bara av godo.

Jakob Nyström

Krisen i Italien– Sydtirolens stora chans

Medan resten av Italien verkar befinna sig i upplösningstillstånd, så framstår Sydtirolen i landets nordöstra hörn alltmer som en oas av välstånd och politisk stabilitet. Men under ytan pyr missnöjet– för sjuttio år efter Mussolinis fall står de fysiska resterna av hans regim fortfarande kvar.

– **De här monumenten** sänder en väldigt tydlig signal till resten av världen: att vi är barbarer!

Martha Stocker, vice ordförande i det Sydtirolska Folkpartiet (SVP), tar emot i sitt arbetsrum i centrala Bolzano. Härifrån har hon en imponerande utsikt över stora delar av den provinsiella huvudstaden. På en uteservering några våningar längre ner sitter universitetets studenter och sippar espresso, och lyfter man blicken kan man skönja siluetterna av de dolomitiska alperna. Vad man däremot inte kan se – vilket Stocker förmodligen bara är tacksam över – är Segermonumentet som står på andra sidan Talferfloden, bara några hundra meter bort.

Den nära 20 meter höga triumfbågen i marmor uppfördes 1928 på personlig order av diktatorn Benito

Mussolini. Officiellt var syftet att hedra de italienska martyrerna i första världskriget. För många av de tysktalande sydtirolarna var det snarare en påminnelse om 1919 års italienska annektering av denna traditionellt österrikiska region, vilken över en natt gjorde dem till främlingar i sitt eget land.

Mussolini insåg att Sydtirolen var en potentiell krutdurk, och satte omgående igång ett aggressivt program för att ”italienisera” området. Tyska förbjöds i media, i skolan och vid kontakt med myndigheter, och syditalienare uppmuntrades att emigrera till den nya nordliga provinsen. Väl framme fick nykomlingarna stora privilegier i form av bostäder och jobb – på bekostnad av de tysktalande.

Som svar på diskrimineringen grundade de senare SVP. Partiet fick snabbt stort inflytande och förde länge en självständighetskamp gentemot centralmakten i Rom. Det skulle dröja många år av segdragna diskussioner, bombattentat och FN-förhandlingar innan parterna slutligen nådde en lösning.

Idag är Sydtirolen en autonom provins med en ekonomisk ställning resten av Italien bara kan drömma om. Dock är spänningen mellan den tysk- och italiensktalande delen av befolkningen fortfarande stor. Att monumenten står kvar i originalskick blir en fysisk och väldigt påtaglig påminnelse om detta. Martha Stocker erkänner att det är en komplex situation.

FOTO: ANNA RYDHOLM

Jultraditioner på utdöende

Julen är snart här. Som alla vet är det en ytterst traditionstyngd tid på året, och det med rätta. Men alla traditioner varar inte för evigt. Jakob Nyström listar några jultraditioner som är utrotningshotade eller redan utdöda.

1. Julbocken

Julbocken har varit en del av julfirandet i norra Europa under hundratal år. En del av denna fina tradition förlorades dock när jultomten gjorde entré på allvar. Julbocken, som under 1800-talet var den som delade ut julklapparna på julafton, degraderades till att vara en passiv bifigur under julfirandet. Ett sorgligt öde för en så stolt figur.

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/NENYAKU/

2. Dopp i grytan

Dopparedan. Nog är det julens höjdpunkt alltid, när hela tjocka släkten sitter samlad vid granen, i spänd förväntan inför den stundande julklappsutdelningen. Att doppa i grytan är dock inte längre självskrivet på den stora dagen. Kanske har det en praktisk förklaring, då syftet med buljongen – tillredd på spadet från julsinkan – var att mjuka upp brödet, som i äldre tider förvarades så länge att det blev hårt och svårätet. Men nog är det tråkigt alltid.

3. Gröt till tomten

Innan tomten blev röd, tjock och började dricka Coca-Cola fyllde han en annan funktion än den som trevlig mysfarbror. Under hela året tog han hand om djuren och gården. Han arbetade nätterna igenom, och det enda han ville ha som lön var en skål risgrynsgröt, med en klick smör i, på julafton. Men om han inte fick sin gröt, då kunde han göra vad som helst av ilska. Som att döda gårdens boskap eller förstöra ladugården. So fucking gangsta!

4. Julbadet

På julafton skulle alla vara kristligt rena, och därför var alla tvungna att genomgå det traditionella julbadet. Karet fyllt med hett vatten bars in i köket, där alla tvättade sig i tur och ordning. Husfar först, sedan husmor, sönerna i åldersordning och sedan döttrarna. Sist av alla fick pigor och drängar tvätta sig. Vattnet garnerades gärna med torkade blommor och blad som sparats sedan midsommar, för att hålla onda andar borta. Hygieniska framsteg har dock förpassat denna gemytliga tradition till historiens domäner.

5. Julklappar på riktigt

”Klapp klapp”. Dörren öppnas och ett väl inlindat paket kastas in. Givaren springer snabbt därifrån för att inte bli upptäckt. Innan jultomtens, ja till och med innan julbockens tid, var det så julklapparna delades ut. För den som någon gång undrat varför det heter julklapp är denna gamla tradition svaret. Det gick lite mer fartfyllt till på den tiden.

FOTO: FLICKR.COM/PHOTOS/ALICEJT/

– Vi i SVP har i flera år velat göra något åt monumenten, men våra händer har varit bakbundna eftersom de står under Roms beskydd.

Förhållandet mellan Sydtyrolen och centralmakten har alltid varit frostigt – ett faktum som knappats förbättrats under de år som Berlusconi och hans partier Forza Italia och Frihetens folk (PDL) suttit vid makten. Frågan om monumenten har därför befunnit sig i något av ett status quo. I alla fall fram tills i januari i år, då det trängda parlamentariska läget ledde till att regeringen tvingades börja kohandla för att få igenom sina förslag.

I en av vändorna överfördes så beslutanderätten om monumenten till Sydtyrolens provinsiella regering. Man kunde nu för första gången börja diskutera hur en långsiktig lösning skulle kunna se ut. Ett stort hinder på vägen är dock att tysk- och italiensktalande har helt olika sätt att se på dem.

Det är ytterligare en dag med klarblå himmel över Bolzano. Men Mathias Hofer, 23, har annat att fokusera på än det vackra vädret. Sittandes på en parkbänk i stadens mer moderna kvarter förklarar han sin syn på monumenten.

– Jag tycker mest att det är konstigt att vi, år 2011, har sådana saker på våra gator och torg. Jag menar, kan du se någon Hitlerstaty i Tyskland?

Hofer är medlem i Südtiroler Schützenbund, en förening med fokus på traditionell tyrolsk identitet och kultur. Målet är ett återförenande med Österrike, alternativt ett självständigt Sydtyrolen. Att vi stämt möte just här är ingen slump. Ett tiotal meter bort ligger ett annat av Sydtyrolens kontroversiella fascistmonument, Mussolinireliefen. Den 36 gånger 5,5 meter stora stentavlan

uppfördes inför 20-årsjubileet av fascisternas maktövertagande i Italien, på fasaden av vad som då var det lokala fascistpartiets hus.

Idag hyser byggnaden Bolzanos skatteverk, men dess fasad pryds alltiämt av hyllningen till två decenniernas fascistiskt styre, utförd i den för många diktaturer typiska ”larger-than-life”-stilen. Även på den utomstående gör reliefen ett starkt intryck – obehaglig och imponerande på samma gång.

Från en italiensk horisont ser läget givetvis annorlunda ut. På en uteservering belägen vid en livligt trafikerad gata träffar

Jag tycker mest att det är konstigt att vi, år 2011, har sådana saker på våra gator och torg. Jag menar– kan du se någon Hitlerstaty i Tyskland?»

jag Maurizio Vezzali, regional ordförande i PDL. Vid en första anblick är det svårt att avgöra vad hos honom som är mest stereotypiskt italienskt – den eleganta rocken, hans chevalereska maner eller den medföljande blonda sekreterare som tolkar vårt samtal. Oavsett vilket så märks det att den Italienska identiteten är viktig för honom – en identitet där även monumenten har en roll att fylla.

– För oss italiensktalande har de här monumenten också en betydelse som inte är fascistisk. För mig representerar de italienskheter, inte fascism. Fascismen som sådan är död och intresserar mig inte.

Åsikterna om monumenten går minst sagt isär, och även om den SVP-dominerade regeringen med guvernör Luis Durnwalder i spetsen nog helst hade velat förvandla monumenten till grus i samma ögonblick som man fick bestämmanderätten över dem, så insåg man att det vore minst sagt oklokt. Istället tillsattes två kommittéer bestående av såväl tysk- som italiensktalande experter inom historia och konst. En av ledamöterna i kommittén för Segermonumentet är historikern Christina Roilo. Då vi träffas är förslaget de arbetar med ännu inte helt klart, men hon säger att det lutar åt att monumentet förses med förklarande skyltar samt att kryptan under det görs om till ett museum vigd åt Sydtyrolsk historia mellan 1919 och 1945. Roilo säger att det är en svår nöt att knäcka, men att hon hoppas att den nuvarande diskussionen ändå kommer att leda till något gott.

– Här i Sydtyrolen så överväldigas vi alltid av vår historia; roten till de problem vi har finns oftast i konflikten mellan tysk- och italiensktalande. Men vad vi har nu är ett gyllene tillfälle – något håller på att förändras, vi blir mer medvetna om vår egen historia – och det hjälper oss också att förstå varandra.

Anna Rydholm

Sedan artikeln skrevs har kommittéernas förslag lämnats in, men ännu inte lett till några konkreta åtgärder. Mycket av debatten har handlat om på vilket sätt man bör täcka över Mussolinireliefen – klart är att den inte ska rivas. Samtidigt har Berlusconi och hans regering avgått och efterträtt av en ”teknokratregering” under ledning av ekonomen Mario Monti.

Umberto Eco utforskar rasismens träskmarker

Umberto Eco har i Simone Simonini skapat en medvetet motbjudande rollfigur. Han lyckas på så sätt visa hur lätt falsk information kan vinna stor spridning och få förödande konsekvenser. Begravningsplatsen i Prag är en stridsskrift mot den unkna antisemitismen och för vikten av kritisk granskning och tänkande.

Umberto Eco anses ofta vara den moderna upphovsmannen till en genre som sedan kapats av Dan Brown. Med sina hyllade och välresearchade romaner har Eco vunnit en popularitet som är förunnad få universitetsprofessorer. Samtidigt fortsätter han att vara något så ovanligt som en spänningsförfattare med återkommande relativt låga odds vid spel på Nobelpriset i litteratur.

I *Begravningsplatsen i Prag* får läsaren i dagboksform följa förfalskaren Simone Simonini. En huvudperson som väcker allt annat än sympati hos läsaren, när grotesk rasism blandas med långa utläggningar från ett nästan sexuellt ätande. Simonini är dock inte tänkt att vara angenäm, snarare en obehaglig spegel av sin samtid.

Genom huvudpersonens deltagande i historiska händelser tecknar Eco en omfattande bild av Europas 1800-talshistoria. Med enandet av Italien och oroligheterna i Napoleon III:s Frankrike som fond åskådliggörs idéströmningar under en föränderlig tid. Särskilt fokus läggs på vad Eco kallar den intellektuella antisemitismen. En rasism som utmärker sig med en påstått vetenskaplig bevisföring.

I en epok fattig på källkritiska institutioner härjar förfalskaren Simonini fritt. Han lyckas leva ett bekvämt liv på sin ljusskygga verksamhet. En verksamhet som trots sin uppenbart amoraliska karaktär lockar Europeiska ordningsmakter i egenskap av kunder snarare än som lagens väktare.

Den uppmärksamme läsaren har säkert förstått att bokens titel anspelar på Sions vises protokoll, det uppenbart falska beviset på en judisk sammansvärjning koordinerad från just begravningsplatsen i Prag. Trots att historien om konspirerande rabbiner tidigt falskförklarats har den levt vidare bland antisemiter in i våra dagar. Att placera en fiktiv karaktär som stolt medaktör i en process som bidragit till flera av mänsklighetens värsta händelser är magstarkt. Samtidigt möjliggör formatet att effektivt visa på hur lätt falsk information kan vinna stor spridning om bara rätt personer accepterar det.

Det är lätt att dra paralleller till dagens digitala och globaliserade värld. I Umberto Ecos 1800-talseuropa lyser såväl källkritik som gränskontroller med sin frånvaro. Eco efterlyser det förstnämnda och sätter det andra i perspektiv. Tankar, kapital och Simonini-karaktärer har rört sig över våra gränser långt innan dagens globaliseringsdebatt.

Begravningsplatsen i Prag lämnar en del att önska vad gäller berättarteknik. Dagboksanteckningarna känns sällan autentiska, tempot är bitvis lågt och utvecklingen förutsägbart. Likväl har Eco skapat en viktig antirasistisk roman, en skönlitterär samtidskritisk essä klädd i en faktarik historisk skrud. Boken utgör ett slag för tänkande och kritisk granskning. Oavsett om det gäller gamla pergament eller moderna bloggportaler.

Joakim Rönnbäck

Liberal Ungdoms redaktion gratulerar tidigare LUF-skribenten Amanda Svensson till Augustiprisnomineringen för boken Välkommen till den här världen. För den som inte har läst hennes tidigare bok Hey Dolly är det nu hög tid att göra det.

Skitjobb eller inträdesbiljett?

Människor och kulturer är sig lika världen över. Arbetet är en central del av människors liv nästan överallt. Synen på vad som utgör ett fullgott arbete skiljer sig dock markant åt.

På planet hem från New York sneglar jag över axeln på min medpassagerare. Rubriken i kvällstidningen är nämligen oemotståndlig: Ge mig jobb – få min lön!

Aldrig blir likheter och skillnader mellan länder, samhällen, kulturer, större än när man reser. I grund och botten är vi människor väldigt lika varandra. Oftast när vi jämför oss lyfter vi fram skillnaderna. Men de olika exotiska inslagen – ”engelsmän kan inte laga mat”, ”tyskar är ordningsamma”, ”greker är slarviga” eller vad det nu är – bleknar när man tänker på det som förenar.

Vi värnar våra vänner och vår familj, vi är nyfikna och vill utbilda oss, vi njuter över hela världen av god mat, alkohol, kaffe, cigaretter, och inte minst vill vi ha ett jobb.

När vi är yngre kretsar större delen av våra liv kring skolan. Det är där vi tillbringar en stor del av vår vakna tid, studerar bråk i matte och bråk på skolgården, hittar vänner och fiender och lär oss läsa skrivna böcker och oskrivna sociala regler, gläds åt framgångar och lär av motgångar. Livets skola, brukar det heta med en klyscha, men det är helt sant.

I vuxenlivet fortsätter allt det där, fast nu på arbetsplatsen. En viktig skillnad är också att vi behöver ett jobb för att tjäna pengar, för att försörja oss själva och kanske också vår familj om vi skaffat en sådan. Jobbet är inte allt i livet, men en väldigt stor del. Få saker är så skadliga för vårt välbefinnande som långvarig arbetslöshet.

Artikeln i kvällstidningen handlar om Michael. Han har sökt över 300 jobb, men aldrig fått napp. Nu utlovar han hittelön till den som ordnar så han får ett jobb. Första månadslönen går till ”upphittaren”. Michael är desperat, men inte ensam. Det är svårt att få in

en fot på arbetsmarknaden. Och många som har jobb är rädda att förlora det – alla vet hur svårt det kan vara att få ett nytt.

Rädslan att bli av med jobbet är något som förenar folk i Sverige och USA (och i resten av världen). Men det finns en viktig kulturell skillnad mellan våra länder. Kvällen före flygresan slank vi in på biografen i Harlem och såg Tower Heist. Det är en vanlig action-komedi, där ett gäng upppassare i ett hyreshus förlorar sina sparpengar av en svindlare, blir av med jobben och bestämmer sig för att råna tillbaka pengarna av svindlaren.

En scen sticker ut för en svensk, medan amerikanen knappt lär lägga märke till den. Direkt efter att alla förlorat jobbet går gängledaren runt för att samla truperna. Går han hem till dem? Nej, till deras nya arbetsplatser. Visst, det är inga glamourösa jobb – Casey Affleck som karusellskötare orsakar skratt bland biopubliken! – men det är jobb. Som de uppenbarligen kunnat få på stört.

En vecka tidigare, på planet till USA, såg jag Tom Hanks i filmen Larry Crown. Denne medelålders man blir av med jobbet, men får ett nytt direkt, i köket på en restaurang, medan han pluggar på universitetet. Visst, Tom Hanks/Larry Crown tvingas sälja huset och börja om på nytt. Roligt? Knappast. Tufft? Absolut. Ska det vara så? Jag vet inte. Jag vet bara att dessa scener vore helt otänkbara i Sverige.

Vår kultur ser helt annorlunda ut. Arbetslöshet förknippas med personlig skam. I svenska filmer ser vi den som blir arbetslös sitta hemma vid köksbordet och samla ölburkar. Och här kan ibland ledande politiker tala om ”skitjobb” som ingen egentligen borde behöva ta. De menar då precis den typ av enkla jobb som blinkar förbi i de amerikanska filmscenerna.

Kanske precis ett sådant jobb som skulle kunna vara Michaels inträdesbiljett till arbetsmarknaden?

Håkan Tribell

FOTO: EMILIA ÖJE

Gömd men inte glömd

Vi samlar inte in pengar till gömda flyktingar för att det är synd om dem. Vi gör det därför att det är en självklarhet för en fri värld att alla har samma rättigheter och de mänskliga rättigheterna skall respekteras.

Liberala Flyktingfonden bildades av Liberala ungdomsförbundet för att vi inte kan leva med att människor avvisas till tortyr, förföljelse och död. Vi samlar in och fördelar

pengar till dem som gömmer sig eftersom de inte kan återvända hem. De behöver mat och tak över huvudet, de behöver mediciner och en bra advokat.

Miljontals människor flyr över världen, några av dem flyr hit. Varje timme Liberala Flyktingfondens pengar kan skänka en familj, är en timme extra i deras liv. Hjälp oss att rädda liv och försvara medmänskligheten.

Skänk pengar via SMS

Bidra med en engångssumma genom att skicka en av följande koder till nummer 72 120.

LUF FOND (10 kr*)

LUF FOND 15 (15 kr*)

LUF FOND 30 (30 kr*)

Skänk pengar via Plusgiro

Du kan enkelt sätta in pengar på vårt Plusgirokonto. Sätt in önskat belopp på kontonummer 35 33 88-2.

FLYKTINGFONDEN

Hjälper gömda och utsatta